

شورای عالی حوزه های علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

عنوان :

عزت نفس در آئینه آیات و روایات

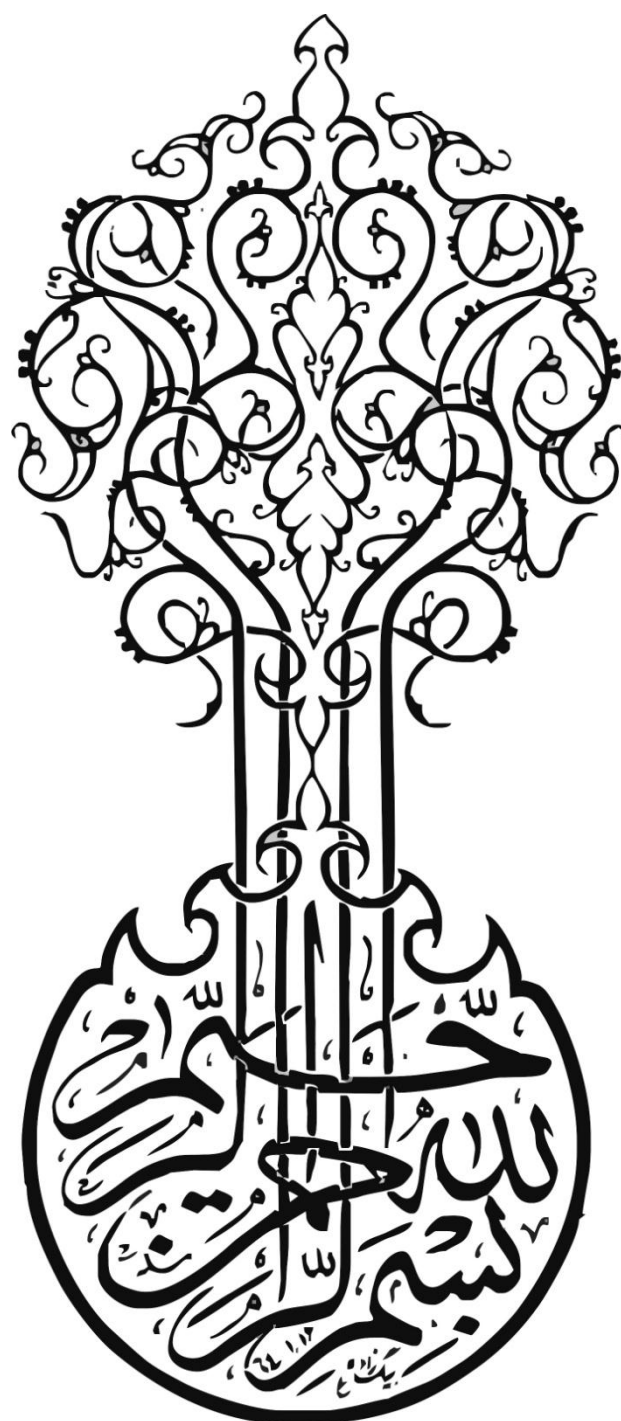
استاد راهنما :

سرکار خانم سروه بی خانی

پژوهشگران :

فاطمه کریمی - زهرا آزادی پور - راضیه فاضلی

زمستان 1399

چکیده

عزت نفس نقش اساسی و محوری در بهروزی دنیوی و رستگاری اخروی انسان دارد به ویژه انسان دیندار که آرزو دارد به رستگاری ابدی برسد. ضرورت و اهمیت عزت نفس در آیات قرآن کریم و روایات ائمه معصومین علیهم السلام به وضوح تبیین گردیده است در درجه نخست خداوند در قرآن کریم خود را منبع و سرچشمه اصلی عزت معرفی می کند (فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا) و در گام بعدی هم قرآنی را که بر پیامبر نازل شده است را عزتی می داند که هوادارانش شکست نمی خورند. با بهره گیری از برنامه ی انبیاء در تقویت ادراکات باطنی قدرت عزت نفس به تدریج افزایش می یابد تا آنجا که شخص خود را بزرگتر و بالاتر از این می بیند که دست به کارهایی بزند که عزت و شرافتش را لکه دار کند و از آنجایی که این احساس در هر انسانی به صورت فطری وجود دارد تنها نیازمند تقویت و فعلیت بخشی به این توانایی از طریق آموزه های عقلانی و وحیانی است.

با بهره گیری از این آموزه ها انسان می تواند روزه روز بر قدرت عزت نفس خویش بیفزاید و بداند که حرکتش در راستای خیر و صلاح است یا در مسیر هلاکت و سقوط در مسیر رشد روحیه عزت نفس و شرافت نفس می بایست زمینه های شکوفایی این روحیه فراهم گردد و عوامل پیدایش آن شناسایی و تقویت گردد که از نگاه قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام اطاعت از خداوند، حاکمیت ارزش های اسلامی، تقوا گزینی، قناعت پیشگی و تقویت هنجارهای اخلاقی از مهمترین این عوامل به شمار می روند از این رهگذر عزت نفس آثار و برکاتی مفید را نیز به دنبال دارد.

از طرفی دیگر فقدان عزت نفس پیامدهایی زیان بار را به دنبال دارد که تکبر، عجب، پوچی و بی هویتی، تن دادن به خواری و دشمنی با اهل بیت علیهم السلام و... از آن جمله اند.

فهرست مطالب

موضوع	صفحه
مقدمه.....	1
کلیات.....	3
تعریف و تبیین موضوع.....	3
اهمیت و ضرورت موضوع.....	5
سؤالات تحقیق.....	6
اهداف تحقیق.....	7
پیشینه ی موضوع.....	8
روش تحقیق	10
ساختار تحقیق.....	11

فصل اول: مفهوم شناسی عزت نفس در پرتو آیات و روایات

تعریف عزت.....	13
معنا و مفهوم نفس.....	15
مراتب نفس.....	16
تعریف عزت نفس.....	22
اهمیت عزت نفس.....	24

فصل دوم: عوامل، آثار و پیامدهای فقدان عزت نفس در آیات و روایات

مقدمه.....	27
گفتار اول: عوامل رسیدن به عزت نفس.....	29
1- اطاعت از خداوند.....	29

- 2- تقویت هنجارهای اخلاقی..... 30
- 3- تقوا گزینی..... 31
- 4- قناعت پیشگی..... 33
- 5- تمرین صبوری..... 34
- گفتار دوم: آثار عزت نفس و پیامد های فقدان آن..... 36
- الف: آثار عزت نفس از دیدگاه قرآن و روایات..... 36
- 1- طاغوت ستیزی و ستم گریزی..... 36
- 2- استقلال و خوداعتمادی..... 37
- 3- تقویت اراده و خودباوری..... 37
- 4- دوری از گناه..... 38
- 5- بی ارزش شدن خواسته های نفسانی..... 38
- 6- پست شمردن دنیا..... 38
- ب: پیامدهای زیانبار فقدان عزت نفس..... 39
- 1- ریاکاری..... 39
- 2- تمسخر و عیب جویی..... 40
- 3- تکبر..... 41
- 4- عجب..... 41
- 5- دنائت همت..... 42
- 6- پوچی و بی هویتی..... 43
- نتیجه..... 44
- فهرست منابع و مآخذ..... 47

است و بدون آن آدمی به وسوسه های شیطانی می افتد و سرانجام هلاک می شود لذا انسان ها اهل عزت نفس اند که هم خودشان را بزرگ می شمارند و نجات می دهند و هم دست دیگران را می گیرند و از این حالت که باید رهبر جامعه نیز خود فردی عزتمند باشد.

در مکتب هدایت که قرآن کریم و روایات معصومین آنرا ترسیم می نمایند و آدمی را از تن دادن به خواری منع کرده اند و عزت را نوری فراراه انسان قرار داده اند که انسان با نور عزت به قله ی رفیع سعادت می رسد و از فیوضات بی کران الهی هم بهره می برد و از عزت نمائی های موهوم و سخنان هذیان کفار و منافقین نگران و دلسرد نمی شود و چهره واقعی عزت و ذلت را از هم تشخیص می دهد.

5- از منظر قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام عزت نفس و بزرگی روح است که باعث می شود انسانها از هواهای نفسانی فاصله بگیرند و به سوی حق هدایت می کند ارزش و اوج هرکس به اندازه عزت نفس اوست.

6- از دیدگاه قرآن و روایات عزت نفس از جمله مؤلفه های کلیدی نجات بخش آدمی از دروغ، هوای نفس، بی نیازی از مردم، مرگ با عزت است. عزت نفس است که در صحنه های حساس دستگیر انسان است و بدون آن آدمی به وسوسه های شیطانی می افتد و سرانجام هلاک می شود لذا انسان ها اهل عزت نفس اند که هم خودشان را بزرگ می شمارند و نجات می دهند و هم دست دیگران را می گیرند و از این جاست که باید رهبر جامعه نیز خود فردی عزتمند باشد.

7- در مکتب هدایت که قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام آن را ترسیم می نمایند و آدمی را از تن دادن به خواری منع کرده اند و عزت را نوری فرا راه انسان قرار داده اند که انسان با نور عزت به قله ی رفیع سعادت می رسد و از فیوضات بی کران الهی هم بهره می برد و از عزت نمائی های موهوم و سخنان هذیان کفار و منافقان نگران و دلسرد نمی شود و چهره واقعی عزت و ذلت را از هم تشخیص می دهد.

8- قوه عزت نفس به مانند هر قوه دیگری برای اینکه شکوفا و بالفعل شودو نیازمند فراهم آمدن

مجموعه ای از شرایط و اقتضائات است، عوامل و علل گوناگونی در رشد قوه ی عزت نفس در انسان نقش دارند که قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام در این باره رهنمودهای قابل توجهی دارند و می توان عوامل و زمینه های پیدایش عزت نفس و اصول کلی و مهم آن را در پرتو آیات و روایات در مواردی از قبیل: تمرین صبور، قناعت پیشگی، اطاعت از خداوند، حاکمیت ارزشهای اسلامی، تقویت هنجارهای اخلاقی، تقوا گزینی و مسئولیت دادن احصاء نمود.

9- از آن جای که تمام عزت در اختیار خداست بی تردید اطاعت از او عزت آفرین و دوری از خداوند ذلت بار است. اطاعت خداوند چند مرحله دارد، نخست ایمان به خداوند، دوم دستورات الهی را به طور کامل انجام دهد و بر مدار اطاعت از فرامین او باشد تا عزتش باقی بماند و اگر از این مدار خارج شود دچار خواری و ذلت می شود.

10- پیامدهای زیان بار فقدان عزت نفس بسیار است که از آن جمله می توان به این موارد اشاره کرد: 1- ریاکاری 2- بی هویتی و پوچی 3- ذلت و ذلت پذیری 4- تکبر 5- تمسخر و عیب جویی 6- اهل فسق و معاصی 7- اضطراب و افسردگی 8- دنائت همت

11- آثار و پیامدهای عزت نفس در دو حوزه می توان به آنها اشاره کرد، 1- حوزه فردی یعنی فرد، فرد انسانها باید دارای این روحیه باشند خودارزشمندی و اهمیت برای خود، در جان همه بنی آدم هست نهایت اینکه در اثر علل و عواملی تقویت یا تضعیف می شود، آموزه های دینی عزت فردی را مورد توجه قرار داده و در واقع از فردسازی آغاز می کند و عزت اجتماعی که در حوزه های سیاسی، نظامی و اقتصادی بروز می کند. عزت در هر دو حوزه آثار و پیامدهایی دارد.

فهرست منابع و مآخذ

*قرآن کریم، ترجمه الهی قمشه ای.

*نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، تهران، انتشارات اسوه 1382 هـ.ش.

*صحیفه سجادیه، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، 1387 هـ.ش.

1- آقا جمال خوانساری، محمدبن حسین، شرح بر غررالحکم و دررالکلم، ج 1 و 2، تهران انتشارات دانشگاه تهران و چاپ چهارم، 1366 هـ.ش.

2- آمدی، عبدالواحد تمیمی، تصنیف غررالحکم و دررالکلم، مترجم سعید و لطیف راشدی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول 1366 هـ.ش.

3- اشرفی اصفهانی، عطاالله، اخلاق از دیدگاه شهید محراب، ترجمه مجتبی عزیزی، انتشارات مشهور، چاپ اول 1385 هـ.ش.

4- اکبری، ابولقاسم، مشکلات نوجوانی و جوانی، نشر رشد و توسعه، چاپ پنجم 1390 هـ.ش.

5- اکبری، محمود، خود و ناخود، تهران، ناشر سماء قلم، چاپ دوم 1363 هـ.ش.

6- براندن، ناتانیل، روان شناسی عزت نفس، ترجمه مهدی قراچه داغی، تهران، انتشارات نشر نخستین، چاپ دوم، 1380 هـ.ش.

7- پاینده، ابولقاسم، نهج الفصاحه، انتشارات خاتم الانبیاء، چاپ دوم. 1387.

8- تقوی، سیدحسین، از ملک تا ملکوت، تهران، ناشر میراث ماندگار، چاپ چهارم 1384 هـ.ش.

9- جوادی آملی، عبدالله، ادب فنای مقربان ج 2، قم، مرکز نشر اسراء، چاپ دوم، 1387 هـ.ش.

10- حرانی، حسن بن علی ابن شعبه، تحف العقول، قم، انتشارات اسلامی و بسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، چاپ دوم، 1404 ق.

11- خمینی، روح الله، شرح چهل حدیث، تهران، ناشر موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (سلام الله

علیه) چاپ 46 سال 1387.

12- صحیفه نور، موسسه چاپ و نشر عروج 1369.

13- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، نشر طلیعه نور، چاپ اول 1426 ق.

14- سالاری فر، محمدرضا و دیگران، بهداشت روانی با نگرش به منابع اسلامی، قم، ناشر پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول 1389 هـ.ش.

15- شیخ حر عاملی محمد بن حسین، وسائل الشیعه، قم، انتشارت نه‌اوند، چاپ سوم، زمستان 1386

16- طباطبائی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر قرآن، ج 17 و 27، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، چاپ بیست و یکم، سال 1385.

17- عسقلانی، احمد بن علی ابن حجر، التهذیب، شرح شهاب الدین ابی الفضل، بیروت، دار احیاء التراث، 852 ق.

18- علیزاده، حسین، رفتارهای عزت آفرین در تربیت و تحصیل فرزندان، ناشر فاتح خیبر، چاپ اول 1384 ق.

19- فلسفی، محمد تقی، مکارم اخلاق در صحیفه سجادیه، تهران، شرکت نشر و چاپ بین المللی چاپ اول 1387 هـ.ش.

20- قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج (5)، تهران انتشارات مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ اول 1377 هـ.ش.

21- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، الکافی، ج 2، قم انتشارات دارالحدیث، چاپ اول 1429 ق.

22- مازندرانی، روح الله، اخلاق و تربیت در اسلام، ناشر بنیاد علوم اسلامی چاپ اول 1360.

23- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الانوار، ج 78 و 96، بیروت، انتشارات احیاء القرب العری، چاپ دوم 1403 ق.

- 24- محلاتی، شهریانو، معرفت نفس، تهران، نشر احسن، چاپ اول 1386 ه.ش.
- 25- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ترجمه حمیدرضا شیخی ج، 2 و 8 و 10، قم، انتشارات موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث 1381.
- 26- مطهری، مرتضی، فلسفه اخلاق، تهران، انتشارات صدرا 1367 ه.ش .
- 27- نهضت‌های اسلامی در صد سال اخیر، تهران انتشارات صدرا چاپ دوم 1386 ه.ش.
- 28- گفتارهای معنوی، تهران، انتشارات صدرا، چاپ دوم، 1386 ه.ش.
- 29- ده گفتار، تهران، انتشارات صدرا، چاپ بیست و هشتم، 1388 ه.ش.
- 30- مکارم شیرازی، ناصر و دیگران، تفسیر نمونه ج 1 و 24، تهران دارالکتاب اسلامی، چاپ ششم، 1387 ه.ش.
- 31-، ناصر، اخلاق در قرآن، ج 1، قم، ناشر مدرسه امام علی بن ابی طالب، چاپ دوم 1379.
- 32- نراقی، احمد بن محمد مهدی، معراج السعاده، تهران، موسسه انتشارات هجرت، چاپ هفتم 1379 ه.ش